

pítol 9, II, p. 158, on, com es nota, ja no hi ha el matís d'indefinida vaguetat observat abans.

De la procedència etimològica només hem d'aclarir que ALTER, -A, -UM era ja clàssic però en concurrència amb ALIUS. Aquest assumia el pes més gros de l'ús, aquell era 'altre entre dos' (go que el duia a funcionar com a sinònim de *secundus*); si pensem que ALIO- és la forma bàsica heretada de l'indoeuropeu (gr. *ἄλλος*, germ. *eli* 'altra cosa', cèlt. i sorotàptic ALALIO-, *alali-kiōs*), comprendrem que es tracta d'un antic comparatiu ALI-TERO- cf. gr. *ὕψτερον, πικρότερος, φιλόπτερος, ευδαιμονέστερος*, etc., que per tant significà primitivament 'més altre, més aviat l'altre'. Però el llatí vulgar aviat va abolir la distinció i no ha quedat rastre d'ALIUS en romànic (si no és en l'adverbi romànic ant. *aimintre* 'altrament', per al qual cf. Skok, *ARom.* VIII, 147-8).

DERIV.: Més que això tenim conservació d'un cas flexional diferent en el pronom substantiu *altri* i el seu equivalent antic i dialectal *altrui*. Es tracta en tots dos casos de l'antic datiu: aquell és el datiu del llatí clàssic, ALTERI; aquest el del ll. vg. ALTERUI (formació paral·lela a *cui* enfront de *qui*, i al ll. vg. *illui* per *illi*): de l'un provenen l'it. *altri*, cat. *altri*, cast. ant. *otri*, més tard *otrie*, avui obsolet, de l'altre vénen el fr. *autrui*, i la forma *autrui* predominant si no única en oc. ant. D'acord amb aquest valor etimològic, la llengua antiga usa sobretot en datiu *dar-ho a altri* («la ventura és cosa que no ha intenció a si mateixa ni a *altri*», Llull, *Blanq.* III, 3; «donar los diners a *altri* a usura o cambi», OPou, *ThPu.*, 119), i per bé que en general se li afegeix analògicament *a*, alguna vegada encara apareix sense posició en textos molt arcaics: «¿qual prod és ad om qui a pres *altrui* aver o per engan o --- e pren sa penetència e no ren aquel aver?», *Homilies* (5r10); per analogia això s'estén a l'ús en altres complements: el directe «folla cosa és amar *altri* més que Déu», Ant. Canals (*Carta*, cap. 12), «cercau *altri* que no-us sia sospitós», *Tirant* (Ag. I, 108), amb *per* «lo que no volríeu per a vós no deuríeu desijar *per altri*», *Tirant* (III, 362) i en particular d'*altri*: «si ha haguda cobejança de la muller d'*altri*», *Eiximenis* (*Tractat de Confessió*, 13), «ni vull haver més consell d'ell ni d'*altri*», *Tirant* (I, 360).

Acaba en fi, cosa molt més rara pertot (fora de l'italià) per poder usar-se també com a subjecte: «si hun hom cau e'l pou pregon --- no-n porà exir si *altri* no li ajude», *Sermons* de St. Vicent Ferrer (126r14 en el volum inèdit que estudia Will. Harrison); també en cat. medieval això resta molt més rar, per bé que (segurament en qualitat de cosa curiosa) ja en recullen diversos casos (des dels *Costums de Tortosa*, S. XIII) *AlcM* i *DAG.* (però cap *DBal.*). Pel que fa a *altruy* és una forma que aviat sortí de l'ús, car ja no apareix després del S. XIII, en què també el trobem en Llull, Jaume I i algun altre text, en especial les *VidesR.* Partint de casos com els que s'observen en les *Homilies*, que tenen valor equívoc (ja un poc el citat i més): «bo és *altrui* aver a pendre, mas mal és a rendre», «om que aja *altrui* aver» (5r22, 5r20), *al-*

trui es converteix en avançar el segle en un adjectiu possessiu: «no és legut, fil, que hom tola l'*altruy*», *VidesR.*, 219v1, «e-ls manà que reebessen lo lur e que gequissen l'*altruy*», *ibid.* P215r1; funcionant ja com un adjectiu possessiu, això pot pendre llavors una -s analògica quan concorda amb un plural: «quant seria morta fos envolpada en *altruy* draps», 54v2 (però de cap manera això no pot venir d'un genitiu llatí *ALTERUIUS, *AlcM*). Avui, no sols *altrui* està ben oblidat, sinó que *altri* ha reculat molt en l'ús viu, fora de les Illes; a Barcelona i fins en moltes parts del Princ. (encara més en el val.) *altri* és en efecte un mot desusat, però basant-se en l'ús antic i dialectal, i en alguna excepció fraseològica, continua amb certa vigència literària, i més en algunes comarques, però més que de supervivència geogràfica es tracta de la fraseològica; frases com *a casa d'altri* —i potser encara més «treballar per *altri*»— són encara ben conegudes i ben admeses en el llenguatge comú, i això s'estén a alguna altra de les combinacions amb *d'altri* o *per altri*: N. Oller (i en una novel·la d'estil tan barceloní i menestral com *La Papallona*) va usar *recórrer als serveis d'altri* (175) i també és del llenguatge viu «guanyar diners *rentant per altri*» (Pons i Massaveu, *AlcM*), cas especial del «treballar per *altri*» que hem esmentat.

Als, del ll. vg. ALID, que segons una norma del ll. dial. i arcaic⁹ que afectava sempre la combinació -IO- > -I- o -XI- (*mediis* = *medius*), va reemplaçar el ll. ALIUD 'altra cosa', neutre de ALIUS: sobrevisqué en el fr. ant. *el*, oc. ant. *al*, cast. ant. i port. ant. *al*. En llengua d'oc tant o més corrent que això és que se li afegeixi una -s, originada en els casos en què el mot tenia les aparences d'un ús adverbial [*fer als*, molt freqüent (Llull, Muntaner, etc.), *als no-us ocorre, si als qu no l'acorreguésem* de] i per la influència de formes gramaticals anàlogues com *res, mills, pi(t)s, menys*.

En català no es coneix ni ha existit mai altra forma que *als*; car l'article *al* d'*AlcM* és un mer supòsit infundat sense cap base en la llengua real, consistent en unes frases de Ros, inventades per aquest com a calc del castellà, com reconeixen el mateix Moll i Gulsoy; i el § 2 consisteix en una falsa anàlisi del mot *alre*, error que Moll ha mantingut estranyament després que en vaig demostrar ja fa 40 anys el caràcter insostenible, en forma que no ha trobat rèplica. Jaume I: «*surem* nostre acort, e farem go que fer devem e no res *als*» (*Cròn.*, 71), «lla hon cascú veu son senyor natural, no pensa en *als* mas a guardar la persona e la honor d'ell», «tot quant vós manets, som aparellat yo ara e tostemp de fer e no *als*», Muntaner (*Cròn.*, 30, 80). Així resta viu fins al final de l'Edat Mitjana. És d'interès la loc. més complexa *si als que no* 'si més no, almenys', que trobem en les *VidesR.*: «pregan los nautuners que, *si als que no*, acorreguessen per cent muytz de blat a la fam dels famejans» (10r1), «dóna-m, *si als que no*, esperansa de la tua desijada amor», Andreu el Capellà, *De Amore* (p. x), i també en aragonès antic *si al que no* «por lo me-